

SOCIAL HISTORY OF POST-WAR PERIOD

Віталій Соловей

Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, м. Львів

ДІЯЛЬНІСТЬ КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКОГО НАДРАЙОННОГО ПРОВОДУ ОУН (Б) В 1948–1952 РР.

Vitalii Solovei

Institute of Ukrainian studies named after I. Krypiakievych of the NAS of Ukraine, Lviv

ACTIVITY OF THE KAMIANETS-PODILSKYI NADRAYONNYI PROVID OF THE OUN (B) IN 1948–1952

The article analyzes the organizational-territorial structures of the Kamianets-Podilskyi District Provid of the Organization of Ukrainian Nationalists (OUN) under the leadership of S. Bandera (b) and also in its structure the underground struggle of the Kamianets-Podilskyi nadrayonnyi provid of the OUN (b) in 1948–1952 years. Special attention was paid to the command structure of the participants of the Ukrainian underground, the area of its dissemination, propaganda and information activities among the population. The archival documents track communication line of underground, its structural features, cooperation of the participants of the liberation movement of the Western Ukrainian region with the neighboring Ternopil region. Operational measures of the Department of State Security Service of Kamianets-Podilskyi region concerning the liquidation of the Kamianets-Podilskyi nadrayonnyi provid of the OUN (b) in 1952 were disclosed.

Keywords: Organization of Ukrainian Nationalists (OUN), Kamianets-Podilskyi nadrayonnyi provid of the OUN (b), UMGB, propaganda activity.

В умовах незалежності України проблема визвольної боротьби набула нового значення. Це стосується, насамперед, діяльності Організації українських націоналістів (ОУН) та Української повстанської армії (УПА). Відкриття архівів радянських спецслужб дало можливість комплексного вивчення й аналізу проблематики. Більшість наукових праць обмежуються територією західних областей України, в той час як визвольна боротьба тривала на всій її території. Це стосується і такого регіону як Поділля (Кам'янець-Подільська та Вінницька області), де український визвольний рух, у добу Другої світової війни та повоєнні роки, висвітлено недостатньо.

У статті автор ставить за мету дослідити діяльність Кам'янець-Подільського надрайонного проводу ОУН (б) до моменту його ліквідації органами УМДБ в 1952 р.

Серед публікацій, які розкривають тему визвольного руху на Кам'яничині є нова серія «Літопису УПА», зокрема збірник документів і матеріалів, присвячений діяльності ОУН та УПА на території Центрально-Східної та Південної України (упорядники О. Пагіря і В. Іванченко)¹. Окремі аспекти проблеми присвячені Кам'янець-Подільському надрайонному проводу ОУН висвітлені в збірнику документів за редакцією В. Сергійчука². Критично використано документи ОУН та силових структур УРСР, які зберігаються в Галузевому державному архіві Служби безпеки України й Архіві Управління Служби безпеки України у Хмельницькій області. Багатий

¹ Пагіря, О., Іванченко, В. (упоряд.) (2011). Літопис УПА. Нова серія. Діяльність ОУН та УПА на території Центрально-Східної та Південної України. Т.18. Київ –Торонто.

² Сергійчук, В. (2005). Український здвиг: Поділля. 1939–1955. Київ: Українська видавнича спілка. Т. 4.

фактологічний матеріал збрала Ю. Польова, вказавши на заходи репресивних силових структур щодо ліквідації мережі ОУН (б) у сусідній Кам'янець-Подільській області¹. Важливу інформацію про діяльність підпілля ОУН висвітлено у книзі Н. Мизака та В. Горбатюка². Окремі проблеми співпраці різних регіональних структур порушують узагальнюючі праці В. Мороза³, І. Патриляка⁴, В. Ільницького⁵, С. Волянюка⁶.

Наприкінці 1944 – на початку 1945 рр. проведено чергову реорганізацію, внаслідок якої південно-східну Генеральну округу поділено на дві частини – Рівненську округу і Подільський край. Подільський край (Кам'янець-Подільська та Вінницька області) підпорядковано Проводу ОУН (б) на Західних українських землях (ЗУЗ)⁷. Через значні кадрові втрати керівництво ОУН в листопаді 1944 р. прийняло рішення про реорганізацію адміністративно-територіального устрою та керівного складу. Відтепер такі важливі організаційно-територіальні одиниці як області, повіти ліквідовувалися. Окружні проводи підпорядковувалися напряму крайовому. Замість повітів впроваджувалися надрайони ОУН, які давали змогу концентрувати увагу на більшу кількість районів. Діяльність районів відповідала тогочасному радянському адміністративно-територіальному поділу і ділилися на куці (41 куц), кожен куц формував станицю (найнижчу територіальну одиницю). Вказана система давала змогу залучати до керівництва значно меншу кількість людей та контролювати більші території⁸.

Подільський край (край «Поділля») включав Тернопільську область (включаючи Кременеччину) та територію на схід від Збруча – Кам'янець-Подільську та окремі райони Вінницької області⁹. Наприкінці 1944 р. організаційна сітка ОУН в Кам'янець-Подільській області складалася з п'яти округ, з яких згодом почали створювати надрайони. У складі Кам'янець-Подільського окружного проводу діяли надрайонні проводи: Білогірський, Чемеровецький (очоловав Анатолій Рак-«Хмара»), Ярмолинецький («Тарас»; діяв до 1945), Дунаєвецький, Вінковецький, Кам'янець-Подільський («Гроза»), Вінницький¹⁰. З 1945 р. їх було реорганізовано в чотири надрайони: Проскурівський Дунаєвецький, Кам'янець-Подільський, та Вінницький. Таким чином, весною 1945 р. до Крайового проводу «Поділля» входило чотири окружних проводи: Бережанський, Чортківський, Тернопільський та Кам'янець-Подільський¹¹. У зв'язку зі створенням в центральних регіонах України нових оунівських структур наступну реорганізацію Подільського краю проведено в 1949 р., Кам'янець-Подільський окружний провід діяв у складі чотирьох надрайонів: Дунаєвецького, Кам'янець-Подільського, Вінницького та Вінковецького¹².

¹ Польова, Ю. (2011). Крах Кам'янець-Подільського окружного проводу Українських Націоналістів у 1951–1952 рр. *Гілея: науковий вісник*, вип. 50(8).

² Мизак, Н., Горбатюк, В. (2006). *За тебе, свята Україно. Кам'янець-Подільська область у визвольній боротьбі ОУН, УПА. Книга п'ята* Чернівці: Букрек.

³ Мороз, В. (2014). Кадровий склад крайового осередку пропаганди ОУН Подільського краю. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. Львів, вип. 24.

⁴ Патриляк, І.К. (2012). *«Встань і борись слухай і вір...»: українське націоналістичне підпілля та повстанський рух (1939-1960 рр.)*. Львів: Часопис.

⁵ Ільницький, В. (2016). *Карпатський край ОУН в українському визвольному русі (1945-1954 рр.)*. Дрогобич: Посвіт.

⁶ Волянюк, С.Б. (2016). *Створення та діяльність воєнної округи УПА «Лисоня»: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: спец. 07.00.01 «Історія»*. Київ.

⁷ Патриляк, І.К. (2012). *«Встань і борись слухай і вір...»: українське націоналістичне підпілля та повстанський рух (1939-1960 рр.)*. Львів: Часопис, 219.

⁸ Волянюк, С.Б. (2016). *Створення та діяльність воєнної округи УПА «Лисоня»: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: спец. 07.00.01 «Історія»*. Київ, 40–41.

⁹ Мороз, В. (2014). Кадровий склад крайового осередку пропаганди ОУН Подільського краю. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. Львів, вип. 24, 280.

¹⁰ Пагіря, О., Іванченко, В. (упоряд.) (2011). *Літопис УПА. Нова серія. Діяльність ОУН та УПА на території Центрально-Східної та Південної України. Т.18*. Київ – Торонто, 26.

¹¹ Пагіря, О., Іванченко, В. (упоряд.) (2011). *Літопис УПА. Нова серія. Діяльність ОУН та УПА на території Центрально-Східної та Південної України. Т.18*. Київ – Торонто, 26; Волянюк, С.Б. (2016). *Створення та діяльність воєнної округи УПА «Лисоня»: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: спец. 07.00.01 «Історія»*. Київ, 41–42.

¹² Волянюк, С.Б. (2016). *Створення та діяльність воєнної округи УПА «Лисоня»: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: спец. 07.00.01 «Історія»*. Київ, 43–44.

Активна робота Кам'янець-Подільського надрайонного проводу почалася у травні 1948 р., коли за наказом керівника Борщівського надрайонного проводу ОУН Івана Ліщинського-«Матюшенка» перевели на підпільну роботу в Кам'янець-Подільський окружний провід, який до того часу очолював Григорій Левчук-«Гомін». Районний провідник «Богун» скотактував «Матюшенка» з «Гомоном», який разом з його замісником Анатолієм Раком-«Хмарою» знаходився в Іванківському та Скалатському лісах. Разом з «Гомоном» в лісі переховувалися Тит Гарнавський-«Роман», Павло Зозуляк-«Цяпка», «Зуб», Петро Гнибіда-«Тарас», Михайлина Голіната-«Тамара» (друкарка в с. П'ятничани Оринінського району Кам'янець-Подільської області), Лариса». По прибутті «Матюшенко» разом з «Хмарою», «Гонтою» та Михайлом Чернегою-«Карасем» відправилися в розвідку проінспектувати суспільно-політичну ситуацію в Кам'янець-Подільській області¹. Після повернення «Хмари» з підпільниками із Оринінського, Смотрицького районів Кам'янець-Подільської області, в яких перевірялися всі наявні конспіративні квартири, «Гомін» призначив Кам'янець-Подільським надрайонним провідником Івана Ліщинського, підпорядкувавши його «Хмарі», який мав ознайомити «Матюшенка» з особливостями кадрової та ідейно-виховної роботи на східних теренах².

Учасники Кам'янець-Подільського надрайонного проводу з липня 1948 р. дислокувалися найбільше в Оринінському, Кам'янець-Подільському, Смотрицькому, Чемеровецькому районах Кам'янець-Подільської області. До складу групи Івана Ліщинського-«Матюшенка» входили: надрайонний провідник Іван Ліщинський-«Матюшенко» (1948 р. – 2 лютого 1952 р.), Михайло Чернега-«Карась» (1948 р. – 5 лютого 1952 р.), «Борис»³, Євген Довгань-«Олесь» (1948 р. – до 8 вересня 1951 р., переведений в Дунаєвецький надрайон)⁴, Тит Гарнавський-«Роман» (1947 р. – 4 жовтня 1951 р.), зв'язковий окружного проводу⁵, Михайло Пиріг-«Хмель» (діяв у травні-вересні 1950 р., переведений в Тернопільську область)⁶, а з липня 1951 р. з Тернопільської області були направлені Іван Ковалевич-«Мирон» (липень 1951 р. – 4 жовтня 1951 р.) та Йосафат Лазорко-«Тарас» (липень 1951 р. – 5 лютого 1952 р.)⁷.

Конспіративні квартири у Кам'янець-Подільському районі, у підпільників були в селах Колубаївці Кадиївці, Вербка, Боришківці, Гуменці, Ходорівці, Колибаївка, Гаврилівці, Цибулівка, Калиня, Княжпіль, Нагоряни⁸. Рухаючись селами Кам'янець-Подільського району оунівці поширювали серед місцевих жителів націоналістичні листівки, проводили патріотичні бесіди, залучали симпатиків ОУН до боротьби⁹. Наприклад, в будинку учасника Кам'янець-Подільського надрайонного проводу ОУН Михайла Пирога-«Хмелья», уродженця с. Підпилип'я Оринінського району, збудовали оунівський схрон, в якому знаходилися оунівці з Кам'янець-Подільської й Тернопільської областей. «Хмель» виконував функції зв'язкового, передавав грипс, поштові пакунки, продукти харчування в село Підпилип'я Скала-Подільського району Тернопільської області. З 1948 р. «Хмель» перейшов на нелегальне положення і став членом ОУН. За його сприяння в 1949 р. до підпільної роботи були залучені односельчани с. Підпилип'я Оринінського району Олександр Журбій, Іван Пашніцький, а також Павло Гробовський і його дружина, жителі хутора

¹ Архів Управління Служби безпеки України у Хмельницькій області. *Справа за звинуваченням Мартюк Хоми Петровича., Ф. 6., Спр. 1434., Т. 2. Арк. 32.*

² Архів Управління Служби безпеки України у Хмельницькій області. *Справа за звинуваченням Мартюк Хоми Петровича., Ф. 6., Спр. 1434., Т. 2. Арк. 35–36.*

³ Архів Управління Служби безпеки України у Хмельницькій області. *Справа за звинуваченням Мартюк Хоми Петровича., Ф. 6., Спр. 1434., Т. 1. Арк. 34.*

⁴ Архів Управління Служби безпеки України у Хмельницькій області. *Справа за звинуваченням Мартюк Хоми Петровича., Ф. 6., Спр. 1434., Т. 6. Арк. 14.*

⁵ Галузевий державний архів Служби безпеки України. *Справа за звинуваченням Гаргат Івана Онуфрійовича., Ф. 5., Спр. 67580., Т. 2. Арк. 71–72, 103.*

⁶ Архів Управління Служби безпеки України у Хмельницькій області. *Справа за звинуваченням Мартюк Хоми Петровича., Ф. 6., Спр. 1434., Т. 5. Арк. 265.*

⁷ Архів Управління Служби безпеки України у Хмельницькій області. *Справа за звинуваченням Мартюк Хоми Петровича., Ф. 6., Спр. 1434., Т. 5. Арк. 14.*

⁸ Архів Управління Служби безпеки України у Хмельницькій області. *Справа за звинуваченням Мартюк Хоми Петровича., Ф. 6., Спр. 1434., Т. 4. Арк. 46–47, 68–74 зв.*

⁹ Архів Управління Служби безпеки України у Хмельницькій області. *Справа за звинуваченням Мартюк Хоми Петровича., Ф. 6., Спр. 1434., Т. 2. Арк. 37–38.*

Козак Довжоцького району¹. Центральним місцем дислокації був хутір Козак, де підпільники в будинку Павла Грабовського в серпні 1949 р. обладнали схрон². На Грабовського вийшов Михайло Пиріг-«Хмель», який давно його знав. За згодою господаря у нього було обладнано бункер-криївку, яку споруджувала підпільники Івана Лещинського-«Матюшенка». Криївку було викрито 7 травня 1950 р. випадково, коли з обшуком до П. Грабовського прийшло два міліціонера. Ймовірно, що останні шукали у нього спирт, який він таємно виносив зі спиртзаводу, де працював. Однак підпільників в криївці не було виявлено.

Криївка була розташована під стіною кухні на глибині 1,5 м від землі й мала розміри 2 x 2 x 2 м. Вхід зроблений у нежитловій частині будинку під стіною прямокутної форми 0,30 x 0,40 м. Спускатися до схрону потрібно було по драбині; вхід закривався кришкою, яка була на одному рівні з земляною поверхнею будинку та присипалася землею зверху, на яку ставився ящик. Стіни і стеля друкарні обшиті дошками, оббитими руберойдом. Криївка мала чотири вентиляційні отвори, два з них виходили на зовні в західній частині будинку і прикривалися шматком бляхи. Два інші виходили в середину і закривалися спеціальними заслінками із металевих балок. В середині із правого боку з дощок було облаштовано лежак застелений соломною. З правої сторони північної стіни знаходилися полиці для літератури і документів, зліва – етажерка, на якій також знаходилася оунівська література. По середині стояв саморобний стіл, накритий скатертиною, на якій знаходилися підставка для ручок і олівців, чорнильниця, настільна лампа.

З обладнання в друкарні знаходилися дві друкарські машинки системи «Олімпія» та «Континенталь», два пістолети системи «Парабелум» та патрони різного калібру, по два польових бінокля 6 x 30, фотоапарат «Адва», 18 л бензину, 20 л спирту, компас, похідний розкладний стілець. В ящику з-під снарядів знаходилося 9 хімічних, 26 простих олівців, 4 канцелярські ручки, пензлик для малювання, вата, йод. Водночас було вилучено 2550 одиниць оунівської літератури, виготовленої на друкарській машинці та високим друком. Її можна поділити на декілька підрозділів: історичного характеру «Мала історія України», «Гетьман Іван Мазепа», «Очерк Коліївщини», «М. Грушевський», «Історія України» М. Голубця, «Карпатська Україна», «Роман «Князь Галицький»»; ідейно-виховного – «За духа нації», «Проти червоних окупантів», «Де шукати...»; антирадянського – «Історія ВКП (б) на українській мові», В. Ленін «Держава і революція», Й. Сталін «Про Велику Вітчизняну війну в СРСР», «Конституція СРСР», журнали «Крокодил», «Перець». В криївці також містилися карти областей (Одеській, Рівненській, Житомирській, Дрогобицькій, Чернігівській, Сумській, Харківській, Кам'янець-Подільській, Запорізькій, Дніпропетровській, Миколаївській, Волинській, Київській), які зроблені від руки тушшю. Важливу цінність для радянських спецслужб становили блокноти (8 штук) та зошити (22 штуки) з різними записами зробленими від руки повстанцями³.

На території надрайонного проводу, в селі П'ятничани, діяла друкарня Кам'янець-Подільського окружного проводу ОУН(б) (викрита УМДБ 26 грудня 1949 р.)⁴. Вона була збудована в мешканки села Віри Васильківської в криївці під її хатою. Друкарське майно було настільки компактным, що вміщалася у двох валізах. У ній працювали Володимир Гнибіда-«Неплюй», «Тарас» (редактор підпільних видань) та друкарка Михайлина Голіната-«Тамара». Важливість цієї друкарні полягала в тому, що вона розташовувалася на межі двох областей і опинилася поза полем зору оперативної діяльності Управління МДБ УРСР Тернопільської та Кам'янець-Подільської областей.

Як виявили радянські спецслужби, друкарня діяла з 1946 р. і використовувала різні кліше. Наприклад, у 1946 р. – 16 кліше, 1947 р. – 13, 1948 р. – 23 і в 1949 р. – 32 кліше. В 1950 р. планувалося запровадити у використання ще п'яти нових кліше. В першому кварталі 1949 р. друкарня видала не менше 79 назв націоналістичної літератури і листівок накладом 5998 примірників, в другому – 40 назв, накладом 3024 примірника, третьому – 27 назв накладом 2271 примірників. За цей час було

¹ Галузевий державний архів Служби безпеки України. *Справа за звинуваченням Гаргат Івана Онуфрійовича.*, Ф. 5., Спр. 67580., Т. 2. Арк. 130–131.

² Архів Управління Служби безпеки України у Хмельницькій області. *Справа за звинуваченням Мартюк Хоми Петровича.*, Ф. 6., Спр. 1434., Т. 1. Арк. 37.

³ Соловей, В. (2017) Підпільні друкарні та схрони ОУН (б) на території Кам'янець-Подільської області (1948–1951). *Емінак: науковий щоквартальник*, 1 (17) (січень-березень), Т. 4., 61–62.

⁴ Мизак, Н., Горбатюк, В. (2006). *За тебе, свята Україно. Кам'янець-Подільська область у визвольній боротьбі ОУН, УПА. Книга п'ята*. Чернівці: Букрек, 249–250.

виготовлено близько 63 оунівських брошур, загальним накладом 700 примірників. Крім того, чекістами було вилучено два ручних кулемета, автомат, три пістолети, п'ять гранат та набої. Серед друкарського приладдя виявили дві друкарські машинки, друкарський станок, п'ять кілограмів шрифту, декілька кілограмів чистого паперу, фарбу, фотоприлади та радіоприймач. Знайдено близько 10 тис. екземплярів листівок, в тому числі й внутрішньо-підпільну переписку, зокрема лист-подяка від Крайового проводу ОУН «Поділля» за активну роботу на терені¹.

У зв'язку з арештом в лютому 1951 р. Йосипа Демчука-«Лугового» та Василя Бея-«Уласа» у Вінниці, з метою безпеки окружний провідник «Скоб» приймає рішення змінити дислокацію підпільних груп як у Вінницькій так і Кам'янець-Подільській областях. На нараді, яка відбулася в червні 1951 р. Вінницька група Григорія Левка-«Шепеля» діяла в Калинівському, Хмельницькому, Уланівському районах Вінницької області². Аналогічне рішення було прийняте щодо Кам'янець-Подільського надрайону. В липні 1951 р. група «Матюшенка» разом із «Тарасом» і «Карасем» перейшла у Старокостянтинівський, Остропільський, Красилівський та Чорноострівський райони Кам'янець-Подільської області³. Головне завдання, яке ставив «Скоб», було спершу закріпитися в Старокостянтинівському районі, організувати побільше конспіративних квартир, а потім поширювати роботу в Красилівському і Остропільському районах. З цих територій було легше встановлювати зв'язок з Дунаєвцьким проводом «Алкіда», який поширив свій вплив на територію сусіднього Ружичнянського району⁴.

У зв'язку із прагненням закріпитися на східних теренах ОУН робить спроби поширити свій вплив на Вінницьку та Київську області. В результаті в 1949 р. організований «Луговим» Вінницький надрайонний провід було підпорядковано Кам'янець-Подільському окружному проводу ОУН⁵. В документах часто згадується місце зустрічі підпільників с. Козарівка Барського району Вінницької області, куди виходили на зустріч учасники Вінницького і Віньковецького надрайонного проводів. Таким чином лінія зв'язку на захід проходила через керівника Віньковецького надрайонного проводу Василя Николина-«Богдана», якому підпорядковувалися Михайло Кріса-«Кобзар», «Коваль» та Володимир Скоренький-«Богун». Далі через «Богдана» до керівника Дунаєвцького надрайонного проводу ОУН Хоми Мартюка-«Алкіда», а від нього до Кам'янець-Подільського надрайонного проводу ОУН Івана Матюшенка-«Ліщинського» і далі – Кам'янець-Подільського окружного проводу ОУН⁶.

У 1949 р. «Матюшенко» неодноразово зустрічався з окружним провідником Григорієм Левчуком-«Гомоном», отримував необхідні інструкції, оунівську літературу, звітував про роботу у проводі. Весною 1949 р. в с. Зеленче Дунаєвцького району «Гомін» проводив спеціальний оунівський вишкіл, на якому були присутні керівники інших надрайонних проводів – Іван Ліщинський-«Матюшенко», Йосип Демчук-«Луговий» (Вінницький надрайонний провідник), Василь Николин-«Богдан» (Віньковецький надрайонний провідник), Хома Мартюк-«Алкіда» (Дунаєвцький надрайонний провідник)⁷.

У серпні 1951 р. органами МДБ 8 серпня 1951 р. було зведено агентурну справу № 398 (оперативна назва «Схід») на Кам'янець-Подільський надрайонний провід⁸. Лінія зв'язку

¹ Соловей, В. (2017). Підпільні друкарні та схрони ОУН (б) на території Кам'янець-Подільської області (1948–1951). *Емінак: науковий щоквартальник*, 1 (17) (січень-березень). Т. 4., 60–61.

² Галузевий державний архів Служби безпеки України. *Справа за звинуваченням Демчук Йосипа Васильовича.*, Ф. 5., Спр. 67825., Т. 3. Арк. 222–223.

³ Архів Управління Служби безпеки України у Хмельницькій області. *Справа за звинуваченням Мартюк Хоми Петровича.*, Ф. 6., Спр. 1434., Т. 2. Арк. 69; Польова, Ю. (2011). Крах Кам'янець-Подільського окружного проводу Українських Націоналістів у 1951–1952 рр. *Гілея: науковий вісник*, вип. 50(8), 176.

⁴ Архів Управління Служби безпеки України у Хмельницькій області. *Справа за звинуваченням Мартюк Хоми Петровича.*, Ф. 6., Спр. 1434., Т. 2. Арк. 53.

⁵ Польова, Ю. (2011). Крах Кам'янець-Подільського окружного проводу Українських Націоналістів у 1951–1952 рр. *Гілея: науковий вісник*, вип. 50(8), 176.

⁶ Галузевий державний архів Служби безпеки України. *Справа за звинуваченням Демчук Йосипа Васильовича.*, Ф. 5., Спр. 67825., Т. 1. Арк. 144–146.

⁷ Архів Управління Служби безпеки України у Хмельницькій області. *Справа за звинуваченням Мартюк Хоми Петровича.*, Ф. 6., Спр. 1434., Т. 2. Арк. 43–44.

⁸ Польова, Ю. (2011). Крах Кам'янець-Подільського окружного проводу Українських Націоналістів у 1951–1952 рр. *Гілея: науковий вісник*, вип. 50(8), 177.

з окружним проводом відбувалася через Хому Мартюка-«Алкіда», а оскільки його було затримано 30 вересня 1951 р., Іван Лещинський-«Матюшенка» намагався вийти на інших членів його групи. Щоб виманити «Матюшенка» хитрощами було організовано агентурно-бойову групу, яка почала вести з ним подвійну гру. Ще в січні 1952 р. МДБ були проведені заходи по виявленню місця дислокації «Матюшенка» і встановлення з ним зв'язку від імені керівника легендарного окружного проводу Миколи Качановського-«Скоба». Під час листування в зашифрованому вигляді «Матюшенка» доповідав «Скобу» про своє місце знаходження і адреси утримувачів конспіративних квартир. Таким чином, в одну з вказаних конспіративних квартир с. Сковордки Старокостянтинівського району було відправлено записку «Матюшенку» в якій зазначалося, що окружний провідник «Скоб» знаходиться на території Кам'янець-Подільського надрайонного проводу і прагне відновити втрачений з ним зв'язок. Також в листі повідомлялося, що окружний провідник направить до нього, на одну з вказаних в переписці адрес, колишніх підпільників, уже агентів УМДБ «Жарова» та «Ільїнського». 31 січня «Жаров» та «Ільїнський» знаходилися в домовленому з «Матюшенком» місці, в одній з конспіративних квартир¹. Нічого не підозрюючи, вночі 2 лютого 1952 р. в с. Пашківці Ружичнянського району Івана Лещинського було захоплено живим. Під час обшуку у нього було вилучено автомат ППШ, пістолет, патрони, граната, націоналістичні листівки, записники, карта Кам'янець-Подільської області². На допитах «Матюшенка» вивів на слід інших членів його групи. 4 лютого він призначив зустріч Михайлові Чернезі-«Карасю» та Йосафату Лазорко-«Тарасу» попередньо вказавши місце і паролі. Вночі 5 лютого 1952 р. в с. Пашутинці Красилівського району «Карась» і «Тарас» вийшли на зустріч із агентом «Жаровим»³, який передав наказ «Матюшенка» слідувати в с. Пашківці Ружичнянського району⁴, де вони були затримані органами МДБ. Після арештів Кам'янець-Подільський надрайонний провід ОУН (б) перестав існувати.

Таким чином, можна стверджувати, що визвольний рух на теренах Поділля також існував, щоправда не в таких масштабах як в західних областях. Завдяки діяльності Івана Лещинського надрайонний провід зумів поширити свій вплив на Оринінський, Кам'янець-Подільський, Смотрицький, Чемеровецький райони Кам'янець-Подільської області. Більшість учасників проводу були делеговані із Тернопільської області, проте в підпіллі було й чимало місцевих жителів. Через постійний тиск з боку радянських спецслужб мережа підпілля не була чітко структурованою і постійно змінювалася в залежності від проведення чекістсько-військових операцій. Масові заходи УМДБ було по викриттю й ліквідації оунівського підпілля у Кам'янець-Подільській області розпочалися в 1951 р. Так, в жовтні 1951 р. було знищено Дунаєвецький надрайонний провід ОУН, а в 1952 р. – Кам'янець-Подільський та Віньковецький. В результаті таких заходів Кам'янець-Подільський окружний провід ОУН (б) перестав існувати.

References:

1. Pahiria, O., Ivanchenko, V. (uporiad.) (2011). *Litopys UPA. Nova seriia. Diiialnist OUN ta UPA na terytorii Tsentralno-Skhidnoi ta Pivdennoi Ukrainy* [The annals of UIA. New series. OUN and UIA activities on the territory of East-Central and Southern Ukraine]. *Vol. 18*. Kyiv –Toronto. [in Ukrainian].
2. Serhiichuk, V. (2005). *Ukrainskyi zdvyh: Podillia. 1939–1955* [Ukrainian Shift: Podillia. 1939–1955]. Kyiv: Ukrainska vydavnycha spilka. *Vol. 4*. [in Ukrainian].
3. Polova, Yu. (2011). *Krakh Kamianets-Podilskoho okruzhnogo provodu Ukrainskykh Natsionalistiv u 1951–1952 rr.* [The collapse of Kamyanets-Podilsk district leadership of the Organization of Ukrainian Nationalists in 1951–1952]. *Hileia: naukovyi visnyk* [Hileia. The scientific bulletin], vol. 50(8). [in Ukrainian].
4. Myzak, N., Horbatiuk, V. (2006). *Za tebe, sviata Ukraino. Kam'ianets-Podilsk oblast u vyzvolnii borotbi OUN, UPA* [For you, holy Ukraine. Kamyanets-Podilsky region in the liberation struggle of the OUN, UPA]. *Knyha piata* [The Book 5]. Chernivtsi: Bukrek. [in Ukrainian].
5. Moroz, V. (2014). *Kadrovyy sklad kraiovoho osередku propahandy OUN Podilskoho kraiu* [Human resources of the OUN Propaganda Centre in the Podillia Military District]. *Ukraina: kulturna spadshchyna, natsionalna*

¹ Сергійчук, В. (2005). Український здви́г: Поділля. 1939–1955. Київ: Українська видавнича спілка. Т. 4, 644–645.

² Архів Управління Служби безпеки України у Хмельницькій області. *Справа за звинуваченням Мартюк Хому Петровича., Ф. 6., Спр. 1434., Т. 2. Арк. 1–2.*

³ Сергійчук, В. (2005). Український здви́г: Поділля. 1939–1955. Київ: Українська видавнича спілка. Т. 4, 646.

⁴ Польова, Ю. (2011). Крах Кам'янець-Подільського окружного проводу Українських Націоналістів у 1951–1952 рр. *Гілея: науковий вісник, вип. 50(8)*, 178.

- svidomist, derzhavnist* [Ukraine: cultural heritage, national consciousness, statehood]. Lviv, Vol. 24. [in Ukrainian].
6. Patryliak, I.K. (2012). «*Vstan i borys slukhai i vir...*»: *ukrainske natsionalistychne pidpillia ta povstanskyi rukh (1939–1960 rr.)* [«Rise and fight! Listen and have belief...»: ukrainian nationalist underground and insurgent movement (1939–1960)]. Lviv: Chasopys. [in Ukrainian].
  7. Ilytskyi, V. (2016). *Karpatskyi kraj OUN v ukrainskomu vyzvolnomu rusi (1945-1954 rr.)* [The OUN Carpathian region in ukrainian liberation movement (1945–1954)]. Drohobych: Posvit. [in Ukrainian].
  8. Volianiuk, S.B. (2016). *Stvorennia ta diialnist voiennoi okruhy UPA «Lysonia»* [Creation and activities of the military region of UPA «Lysonia»]: avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. ist. nauk: spets. 07.00.01 «Istoriia» [thesis for PhD in History. Spec. 07.00.01]. Kyiv. [in Ukrainian]
  9. Arkhiv Upravlinnia Sluzhby bezpeky Ukrainy u Khmelnytskii oblasti [The Archive of SBU Office in Khmelnytsk region]. *Sprava za zvyuvachenniam Martiuk Khomy Petrovycha* [Case in charge of Martiuk Khoma Petrovych], F. 6., case. 1434, V. 2. [in Ukrainian].
  10. Arkhiv Upravlinnia Sluzhby bezpeky Ukrainy u Khmelnytskii oblasti [The Archive of SBU Office in Khmelnytsk region]. *Sprava za zvyuvachenniam Martiuk Khomy Petrovycha* [Case in charge of Martiuk Khoma Petrovych], F. 6., case. 1434, V. 1. [in Ukrainian].
  11. Arkhiv Upravlinnia Sluzhby bezpeky Ukrainy u Khmelnytskii oblasti [The Archive of SBU Office in Khmelnytsk region]. *Sprava za zvyuvachenniam Martiuk Khomy Petrovycha* [Case in charge of Martiuk Khoma Petrovych], F. 6., case. 1434, V. 6. [in Ukrainian].
  12. Haluzevyi derzhavnyi arkhiv Sluzhby bezpeky Ukrainy [Sectoral State Archive of the Security Service of Ukraine]. *Sprava za zvyuvachenniam Harhat Ivana Onufriiovycha* [Case in charge of Harhat Ivan Onufriiovych], F. 5., case. 67580, V. 2. [in Ukrainian].
  13. Arkhiv Upravlinnia Sluzhby bezpeky Ukrainy u Khmelnytskii oblasti [The Archive of SBU Office in Khmelnytsk region]. *Sprava za zvyuvachenniam Martiuk Khomy Petrovycha* [Case in charge of Martiuk Khoma Petrovych], F. 6., case. 1434, V. 5. [in Ukrainian].
  14. Arkhiv Upravlinnia Sluzhby bezpeky Ukrainy u Khmelnytskii oblasti [The Archive of SBU Office in Khmelnytsk region]. *Sprava za zvyuvachenniam Martiuk Khomy Petrovycha* [Case in charge of Martiuk Khoma Petrovych], F. 6., case. 1434, V. 4. [in Ukrainian].
  15. Solovei, V. (2017). *Podpilni drukarni ta skhrony OUN (b) na terytorii Kam'ianets-Podilskoi oblasti (1948–1951)* [Underground printing and storehouses of OUN (b) in Kamianets-Podilskyi region territory (1948–1951)]. *Eminak: naukovyi shchokvartalnyk* [Eminak: the Scientific Quarterly], no 1 (17) (January-March). V. 4. [in Ukrainian].
  16. Haluzevyi derzhavnyi arkhiv Sluzhby bezpeky Ukrainy [Sectoral State Archive of the Security Service of Ukraine]. *Sprava za zvyuvachenniam Demchuk Yosypa Vasylyvycha* [Case in charge of Demchuk Yosyp Vasylyvych], F. 5., case. 67825, V. 3. [in Ukrainian].
  17. Haluzevyi derzhavnyi arkhiv Sluzhby bezpeky Ukrainy [Sectoral State Archive of the Security Service of Ukraine]. *Sprava za zvyuvachenniam Demchuk Yosypa Vasylyvycha* [Case in charge of Demchuk Yosyp Vasylyvych], F. 5., Case. 67825., V. 1. [in Ukrainian].